

uveli radne brigade koje su radile na način razrade proizvodnoga plana za brigadu i radnika. Treća etapa obilježena je Pokretom za veću produktivnost rada, koji je samo intenzivirao socijalističko takmičenje, pa je ideja bila povećati broj udarnika, novatora i racionalizatora, ali takmičenje je usprkos tomu slabjelo. Već 1950. intenzitet takmičenja bio je smanjen, a nakon uvođenja radničkoga samoupravljanja njegova je funkcija dovedena u pitanje jer se smatralo da će zakon ponude i potražnje razviti borbu poduzeća na tržištu.

Koje su bile nagrade za ostvarena postignuća opisuje posljednje poglavlje. Proglašenja najboljih odvijala su se na svečanim konferencijama, kad bi radnici dobili pohvalnice, ali i novčane nagrade i razne darove. Nagrada u obliku plaćenoga odmora bilo na moru ili izletištima također je imala propagandnu ulogu. Autor ipak naglašava da su nagrade predstavljale stimulaciju za daljnji angažman radnika, a često su bile i korisne.

U zaključku je autor istaknuo da je propagandni značaj socijalističkoga takmičenja i slavljenja udarnika postigao ograničen uspjeh, iako je sam pokret imao mnoštvo propusta. Ističe i problem nedostatka kvantitativnih podataka da bi se precizno odgovorilo na pitanje u kojoj je mjeri sama ideja takmičenja u propagandi utjecala na povećanje proizvodnje.

Monografija *Da nam živi, živi rad. Propaganda i udarništvo u Hrvatskoj 1945-1952* svakako je važan doprinos hrvatskoj historiografiji. Osim što analizira propagandnu ideju socijalističkoga takmičenja, pruža uvid u svakodnevni život radnika na prostoru Hrvatske u prvim godinama nakon Drugoga svjetskog rata.

Martina Špilek

Lorenzo Venuti, *Hungary as a Sport Superpower. Football from Horthy to Kádár (1924-1960)* (Berlin: De Gruyter Oldenbourg, 2024.), XII + 316 str.

Knjiga Lorenza Venutija *Hungary as a Sport Superpower. Football from Horthy to Kádár (1924-1960)* objavljena je 2024. u nakladi uglednoga njemačkog izdavača De Gruyter kao treći naslov u nakladničkom nizu RERIS Studies in International Sport Relations, koji okuplja studije nastale istraživanjima međunarodne povijesti sporta. Riječ je o Venutijevu historiografskom prvijencu na engleskom jeziku. Inače, Venuti je mladi talijanski povjesničar iz Firence s aktualnim poslijedoktorandskim statusom na Sveučilištu u Bologni, a doktorirao je 2021. upravo na temi o odnosu nogometa i politike u Mađarskoj („Siamo una superpotenza sportiva. Calcio e politica in Ungheria da Horthy a Kádár (1924-1969)”), koju su zajednički sumentorirali Fulvio Conti sa Sveučilišta u Firenci i Miklós Zeidler sa Sveučilišta „Loránd Eötvös” u Budimpešti. Osim toga, Venuti se već godinama sustavno bavi istraživanjima odnosa između nogometa i politike, s naglaskom na Mađarsku, pa se ova knjiga čini logičnim slijedom nakon obrane doktorske disertacije.

Među hrvatskim autorima tek se nekolicina njih pozabavila sportskim te nogometnim temama iz historiografske perspektive, pa u tom smislu vrijedi izdvojiti Ivicu Šutu, Davora Kovačića, Vladimira Ivetu, Stipicu Grgića, Marinka Lazzaricha, Ivana Žagara, Anitu Buhin i Ivana Bačmagu. Pritom su tek Šute, Kovačić i Iveta ponudili cjelovite studije, dok su ostali autori jednoga ili više pojedinačnih članaka. Dakle, očito je da je u hrvatskom slučaju historiografski pristup obradi teme odnosa između sporta (nogometa) i politike još uvijek u povojima.

Venuti knjigu započinje zahvalama, nakon čega slijedi kraći predgovor Fabiena Archambaulta, francuskoga povjesničara koji se specijalizirao za kulturnu i političku povijest XX. stoljeća, s osobitim naglaskom na povijest nogometa.

Knjiga je podijeljena na dva velika dijela, od kojih prvi, „Interwar Years and World War II (1924-1945)”, obuhvaća međuratno razdoblje i Drugi svjetski rat, što se uglavnom poklapa s vladavinom regenta Miklósa Horthyja. Drugi dio, „People’s Republic (1945-1960)”, obuhvaća razdoblje Narodne Republike Mađarske nakon Drugoga svjetskog rata sve do 1960., kada dolazi do kraja zlatnoga doba mađarskoga nogometa. Uz referentne točke iz političke povijesti, isti kronološki okvir ujedno je omeđen održavanjem velikih sportskih manifestacija – Olimpijskih igara 1924. u Rimu i Olimpijskih igara 1960. u Parizu, na čijim je nogometnim natjecanjima nastupila i mađarska olimpijska momčad.

Na početku Venutijeve studije nalazi se opći uvod („General Introduction”, str. 1–10), u kojem autor objašnjava opći politički kontekst istraživanoga razdoblja i metodološki pristup, nudi pregled dosadašnjih istraživanja, iznosi nekoliko istraživačkih pitanja te ukratko objašnjava strukturu i sadržaj knjige po poglavljima.

Prvi dio, započet kraćim uvodom „Introduction: Football along the Danube” (str. 13–15), Venuti nastavlja prvim poglavljem, „Football in the Admiral’s Country (1924-1927)” (str. 16–48), u kojem analizira mađarsko međunarodno političko i nogometno (re)pozicioniranje nakon razočaravajućega nastupa nogometne momčadi na Olimpijskim igrama u Parizu 1924. U tom je razdoblju došlo do profesionalizacije mađarskoga nogometa te postupnoga političkog zbližavanja Horthyjeve Kraljevine Mađarske i fašističke Kraljevine Italije.

Slijedi poglavlje „Sport and Revisionism (1928-1938)” (str. 49–91), u kojem Venuti analizira desetljeće dominacije protutrianonskoga revizionizma, za čije su ideje Mađari pronašli međunarodnoga saveznika u utjecajnom britanskom nakladniku Lordu Rothermereu (Haroldu Sidneyju Harmsworthu). To je ujedno i razdoblje uspona mađarskoga nogometa na međunarodnoj razini te uporabe nogometa kao diplomatskoga instrumenta, posebno kad je riječ o uspostavi veza između domovinskih Mađara i susjednih izvandomovinskih mađarskih zajednica.

Završno, treće poglavlje u prvom dijelu, „A New Spirit for Hungarian Football (1939-1944)” (str. 92–124), obuhvaća analizu posljedica uspjeha mađarskoga protutrianonskog revizionizma. Promjena granica i povratak dijela nekadašnjih ugarskih teritorija u sastav Kraljevine Mađarske rezultirali su ulaskom novih momčadi u sustav natjecanja u organizaciji Mađarskoga nogometnog saveza. Riječ je u prvom redu o momčadima oko kojih su se okupljali Mađari s područja Erdelja (Transilvanije), Banata i Bačke, među kojima su

bila i dva subotička (Szabadkai Sport Egylet i Szabadkai Vasutas AK – prethodno ŽAK Subotica) te jedan novosadski klub (Újvidéki AC – prethodno NAK Novi Sad). Prvi dio završava kratkim zaključkom „Interim Conclusion” (str. 125–126).

Drugi dio Venuti započinje kraćim uvodom „Introduction: People’s Republic (1945-1960)” (str. 129–131), nakon kojega nastavlja s poglavljem „A Fragile Democracy: Football Before the People’s Republic (1945-1948)” (str. 132–169), u kojem analizira razdoblje „krhke demokracije” koja je uslijedila neposredno nakon kraja Drugoga svjetskog rata. U tom periodu dolazi do sustavne reorganizacije mađarskoga sporta, tijekom koje se javljaju ideološke borbe u političkoj areni te pokušaji instrumentalizacije sporta u političke svrhe, što završava međunarodnom sportskom preorijentacijom prema Istočnom bloku.

Slijedi poglavlje „The Most Beautiful Product of Socialism (1948-1954)” (str. 170–239), koje pokriva razdoblje u kojem Mađarska postaje međunarodna nogometna velesila, a nogomet diplomatsko oruđe političke propagande socijalističkoga društveno-ekonomskog modela. Svjesna globalne popularnosti svoje „zlatne momčadi”, mađarska vlada u to vrijeme vršila je različite oblike političke propagande tijekom njezinih gostujućih utakmica.

U posljednjem poglavlju u drugom dijelu knjige, „The End of the Mighty Magyars (1955-1960)” (str. 240–288), Venuti analizira neuspješnu mađarsku kandidaturu za organizaciju Olimpijskih igara 1960. te razmatra utjecaj Mađarske revolucije 1956. na sport, uključujući i nogomet. Pritom je posebna pozornost posvećena pokušajima mađarske službene politike da sport iskoristi u promidžbi države, čija je međunarodna reputacija bila poljuljana. Međutim, u istom razdoblju došlo je i do evidentnoga pada kvalitete mađarskoga nogometa, čemu je doprinio i odlazak dijela ključnih igrača (Ferenc Puskás, Zoltán Czibor, Sándor Kocsis) u iseljeništvo.

Na kraju Venuti nudi kraći zaključak „Conclusion: A Multifaceted Bloc” (str. 289–290) te popis izvora i literature (str. 291–309), nakon čega slijedi kazalo imena (str. 310–316). Od uobičajene knjiške opreme nedostaje tek kraći životopis autora, koji bi čitateljima mogao biti informativno pomagalo.

Provokativan naslov, a u prvom redu sadržaj knjige, koja uvelike pokriva zlatno doba mađarskoga nogometa, vjerojatno će izazvati velik publicitet u Mađarskoj, no pretpostavljam da ni u Hrvatskoj knjiga neće biti bez odjeka, premda ne pokriva razdoblje zajedničke habsburške države, kad su hrvatsko-mađarski međunacionalni nogometni dodiri bili znatno prisutniji i intenzivniji.

Sve u svemu, osim što ispunjava temeljni preduvjet za bavljenje ovom istraživačkom temom (napredno poznavanje mađarskoga jezika), Venuti u knjizi primjenjuje odgovarajući metodološki pristup u prikupljanju, obradi i kritici brojnih arhivskih izvora, kombinirajući ih s bogatom sportskom periodikom referentnoga razdoblja. Pritom oblikuje dominantno analitički narativ, s interpretacijama utemeljenim na jasnim argumentima, ne opterećujući čitatelja suvišnim kvantitativnim podacima. Stoga Venutijevo djelo može biti dodatni poticaj za bavljenje tematskim okvirom odnosa između nogometa i politike u međunarodnom kontekstu te uzor za historiografsku obradu srodnih sadržaja.